

Izaiáš, muž s nečistými perami

Ťažko je zhrnúť do jednej katechézy tak obsiahlu osobu ako je Izaiáš. Pokúsime sa pozrieť na jeho osobu, dielo a poslanstvo bez poukazovania na paralely s dnešným svetom – myslím, že jeho poslanstvo a náuka sú tak živé a jasné, že premostenie na súčasnosť by bolo stratou času.

Izaiášova osoba a účinkovanie

Prorok Izaiáš (*Ješajáhu* – Jahveho spása) pochádzal zo vznešeného rodu. Narodil sa okolo roku 770 pred Kr. v Jeruzaleme. Mal aspoň dvoch synov, ktorým dal symbolické mená: *Šeár-jašúb* (Zvyšok sa obráti) a *Mahér-šalál-chaš-baz* (Náhla korisť – rýchly lup). Mal bohaté styky s júdskeým kráľovským dvorom, široký rozhľad a vynikajúce duchovné schopnosti.

Boh povolal Izaiáša v roku, keď zomrel kráľ Oziáš. Pôsobil v období, keď Južné kráľovstvo prežívalo náboženskú a politickú krízu. Izaiáš najprv rázne vystúpil proti náboženskému úpadku. Jeho pôsobenie je spojené s varovaním pred vojenským a politickým spojenectvom s Asýrskom či Egyptom (tieto boli navzájom nepriateľské) na úkor dôvery v Pána.

Izaiáš účinkoval väčšinou v Južnom kráľovstve. Pôsobil po prorokoch Amosovi a Ozeášovi a bol súčasníkom Micheáša. Týchto prevýšil literárnymi schopnosťami a teologickým obsahom. Izaiáš získal toľko učeníkov, že možno hovoriť o „Izaiášovej škole“, ktorá v jeho línii pokračovala až do 5. stor. pred Kr. Podľa babylonského talmudu a kresťanskej tradície zomrel mučeníckou smrťou za vlády kráľa Manassesu.

Obsah knihy

Všeobecne sa Kniha proroka Izaiáša delí na tri časti podľa vzniku.

Izaiáš. Prvá časť pojednáva proti intrigám politických vodcov, ustavičným sociálnym prečinom, náboženským úkonom na úkor chudobných, a proti náboženskej formalite. V ťažkej národnej situácii povzbudzuje a upevňuje ľud vo viere a dôvere Bohu, lebo on riadi dejiny sveta a vyvoleného národa podľa svojho múdreho a nevyspytateľného plánu. Prorok zdôrazňuje, že v duchu viery treba plniť Božiu vôľu a správať sa podľa nej nielen v náboženskom, ale aj v sociálnom a politickom živote. V opačnom prípade totiž príde Boží trest.

Deutero-Izaiáš. Tento anonymný autor a „prorok spásy“ pravdepodobne žil a pôsobil v Babylone na konci zajatia. Svojím poslanstvom ohlasoval blízke oslobodenie podobné vyslobodeniu z Egypta a obnovu Jeruzalema a chrámu. Zdôrazňoval, že vyslobodenie zo zajatia bude znamenať začiatok nového obdobia spásy. V Deutero-Izaiášových poslanstvách sa uvádzajú aj štyri známe spevy o Pánovom služobníkovi.

Trito-Izaiáš. Tento tiež anonymný autor sa obracia na sklamaných Židov, ktorí vnímali, že predpovedané víťazstvo Jahveho a sláva obnoveného chrámu meškajú. Výrokmi o živote izraelského spoločenstva, novom Jeruzaleme a o posledných dňoch, v ktorých sa Jahve ukáže ako sudca a ako jediný Pán a Boh všetkých národov, vlieva novú nádej a dôveru v Jahveho.

Teologické témy v Knihe proroka Izaiáša

Boh

Základom Izaiášovho poslanstva je vynikajúca náuka o Bohu. V okamihu povolania sa mu Boh zjavil v celej svojej sláve, moci a svätosti. Výraz „Svätý Izraela“, zriedkavý v iných starozákonných knihách, je charakteristická črta Izaiášovej teológie. Prorok ním vyzdvihuje, že Boh, ktorý absolútne presahuje celý stvorený svet, má veľmi intímny vzťah k Izraelu, lebo si ho vyvolil spomedzi všetkých národov; On je jeho svetlom, pevnou skalou, otcom, priateľom, manželom. Preto vyžaduje zachovávanie príkazov a zmluvy, sociálnu spravodlivosť a pravý náboženský kult. Božia svätosť neznesie pohanské modly. Preto prorok pri každej príležitosti odsudzuje a ostro zavrhuje modloslužbu v každej forme. Rovnako dôvera v zbrane či

paktovanie s pohanskými mocnosťami, považuje za zjavný prejav nevery a nedôvery v Boha. Prorok vidí vo všetkých udalostiach nevyspytateľné znaky Božích zásahov do dejín ľudstva.

Hriech a trest

Každý hriech je v podstate prejavom ľudskej pýchy a nevery; či sú to rúhavé reči proti Bohu, márnivosť, namyslenosť alebo prílišná dôvera v bohatstvo, spoliehanie sa na hradby, vojenskú výzbroj, zmluvy s cudzincami či na ochranu svetových mocností. Izaiáš ostro odsudzuje pýchu Babylonu, ktorý sa chváli svojou vojenskou mocou a svojím despotizmom.

Následok pýchy je Boží trest. Boh tresce hriechy chudobou, hladom a smädom, anarchiou, spustošením a vyplienením krajiny, obliehaním a tiesňou Jeruzalema. Asýrčania, Babylončania a iné národy sú často Božím nástrojom, ktorým Boh trestá svoj ľud.

„Zvyšok“ [Izraela]

U Izaiáša znamená tento výraz zvyšok národa zachráneného z pohromy, ktorou Jahve potrestal Izrael za jeho neveru a hriechy. Sú to chudobní a ponížení, ktorí dôverujú v Jahveho. Zvyšok národa je predmetom Božieho milosrdenstva a stane sa základom nového národa.

Viera

Charakteristickou známkou tohto „zvyšku“ je viera – základný postoj človeka pred Bohom. Viera je podľa Izaiáša presvedčenie, že spása môže prísť iba od Boha. Viera sa môže zdať absurdná a v rozpore s rozumom. Ale takáto viera čaká v pokoji, v tichosti a v neobmedzenej dôvere na Boží zásah. Pre Izaiáša je *viera* v pravom zmysle slova prejavom absolútneho odovzdania sa človeka Bohu a jeho riadeniu.

Nové kráľovstvo a Mesiáš

Prostredníctvom takejto viery sa dosahuje spása v eschatologickom význame ako kráľovstvo spravodlivosti a pokoja, radosti, slobody a svetla. Izaiáš zdôrazňuje, že tajomné narodenie Mesiáša – kráľa bude Pánovým *znamení*. Meno Emanuel bude vyjadrovať jeho poslanie. Príznačnou vlastnosťou kráľovstva bude pokoj, spravodlivosť, priateľstvo a súlad na zemi.

Emanuel

Narodenie chlapca s týmto symbolickým menom prorokoval Izaiáš okolo r. 735 pred Kr. Narodenie z panny či z mladej devy malo byť zárukou, že Jahve stojí po boku svojho národa. Toto proroctvo o Mesiášovi sa naplnilo v Ježišovi Kristovi; v ňom je definitívne „Boh s nami“.

Vplyv na Nový zákon

Kniha proroka Izaiáša je najcitovanejším prorockým spisom v Novom zákone. *Text o „zvyšku“* aplikuje Pavol na skupinu Židov, ktorí prijali kresťanstvo. Výrok o *zatvrdnutom a zaslepenom ľude* citujú Pán Ježiš aj sv. Pavol a aplikujú ho na svojich poslucháčov. *Orákulum o Emanuelovi* sa uvádza ako dôkaz o panenskom narodení Ježiša Krista. *Mesiášske proroctvo* sa splnilo, keď Ježiš začal hlásať evanjelium v Galilei. „*Skalou úrazu*“ je Kristus.

Potešenie a spása Izraela

Posolstvo zo začiatku Deutero-Izaiášovho spisu, ktoré ohlasuje zajatcom v babylone vyslobodenie a návrat do vlasti, si vyslúžilo názov „Kniha potešenia Izraela“. Vyslobodenie sa opisuje ako „nový exodus“, ktorý prevýši exodus z Egypta. Návrat do vlasti bude prameňom potešenia, pretože navrátilci obnovia Jeruzalem a chrám, pod Božou ochranou sa budú tešiť pokoju a blahobytu a vo všetkých srdciach zavládne Boží zákon.

Vyslobodenie je spasným činom Jahveho, ktorý sa v ňom zjavil ako tvorca a spasiteľ nového Izraela. Prorok 22-krát hovorí, že Boh prináša spásu, ktorá je prejavom a dôkazom jeho vernej

milosrdnej lásky a spravodlivosti. Stará sa o svoj ľud ako otec a matka o svoje deti, ako muž o svoju ženu. Jeho láska trpezlivo znáša aj hriech a neveru človeka, zotiera ich a úplne odpúšťa.

Prorok upozorňuje na nepredstaviteľnú Božiu lásku a milosrdenstvo, pretože chce pohnúť ľudí, aby sa obrátili k Bohu. Preto naliehavo vyzýva Izraelitov, aby ho hľadali a počúvali jeho slovo. Povzbudzuje ich, aby prejavili Bohu svoju vďačnosť. Prorok napokon povoláva k vďačnosti všetky národy sveta, celý vesmír a všetko stvorenie. Podkladom tejto všeobecnej spásy je monoteistická viera: Jahve je jediný a večný Boh, prvý a posledný, kým pohanské modly nie sú ničím, len dielom ľudských rúk.

Pánov služobník

Medzi najznámejšie a najdôležitejšie state v Deutero-Izaiášovi patria štyri piesne o Pánovom služobníkovi. Biblisti v úsilí o identifikáciu tejto postavy vyslovili rôzne mienky, postavené na slovnom význame tohto výrazu:

1. *Celý izraelský národ.* V 41–48 sa izraelský národ nazýva Pánov služobník. Izrael vstúpil exodom z Egypta do Pánových služieb, preto mu Pán zjavil svoj plán spásy a povolal ho spolupracovať na jeho uskutočnení.

2. *Vyvolená skupina Izraela.* Prorok, ktorého časť poslucháčov zavrhla, sa obracia na časť Izraela, ktorý prijal Božie slovo. Túto malú skupinu Izaiáš označuje menom „zvyšok“.

3. *Deutero-Izaiáš.* Zajaty a prenasledovaný prorok musel najprv sám hľadať posilu u Boha, aby potom jeho slovom mohol posilňovať svojich ostatných zajatcov. Hoci narážal na ich odmietavý postoj a musel veľa vytrpieť, ostal verný svojmu poslaniu, rozhodne sa postavil proti prenasledovateľom a horlivo povzbudzoval spoluzajatcov, aby dôverovali Bohu.

4. *Kýros.* Perzský kráľ známy z dejín, je tým Pánovým služobníkom, ktorý „*povie Jeruzalemu: Zbuduj sa! A chrámu: Bud' založený!*“ (44,28). Kýros splnil v rámci Božieho plánu svoje osobitné poslanie, keď sa Izrael vrátil zo zajatia a stal sa nositeľom Božích prisľúbení.

5. *Mesiáš.* Starokresťanská tradícia zastáva názor, že Pánov služobník je Ježiš Kristus. Autori novozákonných spisov používajú Izaiášove piesne o trpiacom služobníkovi na teologické úvahy o osobe Krista najmä v utrpení a smrti za naše hriechy.

Svätý Boh je Spasiteľ

Aj Trito-Izaiáš vyzdvihuje Božiu svätosť, ale pridáva náuku, že sväté je všetko, čo má vzťah k Bohu a súvisí s Božou službou (sväté mesto, svätý vrch, svätý chrám). Osobitný dôraz kladie na Božiu spasiteľskú činnosť. Boh je vždy ochotný odpustiť, uzdravuje a potešuje, pomáha, zachraňuje a vedie svoj ľud s láskou, dobrotou a zhovievavosťou, zhromažďuje roztratených Izraela a všetky národy. Preto Izrael nazýva Boha „*naš otec*“. Jahve ho zas potešuje ako matka, čo je v Starom zákone zriedkavé prirovnanie. Boh sa správa sa k Izraelu ako ženich k neveste.

Eschatológia

Podľa proroka sa všetko stvorenie podrobí Božiemu súdu. Ľudí rozdeľuje na dobrých a zlých na základe ich skutkov podľa toho, či zasluhujú odmenu alebo trest. Spása Izraela sa opisuje ako obnova Jeruzalema a chrámu, návrat Židov z diaspóry, prinášanie pokladov z okolitých národov do svätého mesta či púť pohanov na vrch Sion. Ľudia zomrú v pokročilom veku, po celom stvorenstve sa rozšíri rajskej pokoj a bude prameňom radosti, bezpečia a slávy.

Prorok predstavuje „*nové nebo a novú zem*“ ako „*nové stvorenie*“ v širšom zmysle. Tak sa uskutočnia všetky prisľúbenia, ktoré dostal vyvolený ľud v priebehu dejín od Boha. Aj prozelyti budú mať plnú účasť na spase. Celý Izrael bude Pánovým kňazom. Stredobodom tohto budúceho videnia je sláva transcendentného Boha, ktorá naplní sväté mesto a osvetľuje ho svojím jasom, a chrám, ktorý je ako dom modlitby otvorený všetkým národom.